

Η Μαρία Λαμπαριδίου - Πόθου προέρχεται από την οικογένεια τη διοικητική. Στο Επαρχείο Λήμνου είχε διοριστεί για πρώτη φορά, ύστερα από εξετάσεις, "όταν ακόμα η Λήμνος ήταν ένα νησί ξεχασμένο πάνω στο χάρτη", όπως έλεγε τότε η ίδια. Ύστερα, εργαζόμενη, κατάφερε να φοιτήσει στην Πάντειο Σχολή και το Υπουργείο Εσωτερικών την μετέθεσε στη Νομαρχία Αττικής. Είχε όμως την τύχη (γιατί τότε κοντά είχε πάρει ένα λογοτεχνικό βραβείο), να της δώσουν άδεια ενός έτους για να κάνει σπουδές στη Σορβόνη, με υποτροφία της Γαλλικής Κυβέρνησης.

"Τα χρόνια εκείνα της Λήμνου ήταν πολύ έρημα. Όμως ας μην μείνουμε σε ό,τι πονάει. Σήμερα καίρομαι που βλέπω τα βιβλιοπωλεία - τότε δεν υπήρχε ούτε ίχνος - και τα νέα παιδιά με ένα βιβλίο στο χέρι", δηλώνει η ίδια στο "Νόστο".

Η γνωστή Λημνιά συγγραφέας μιλά στο "Νόστο" για το μυθιστόρημα, τις σημαντικές στιγμές της ζωής της, τη Λημνιά καταγωγή της.

"Ν": Περιγράψτε μας κάποιες σημαντικές στιγμές που ζήσατε κοντά στον Ελύτη και στον Μπέκετ.

"Μ.Λ.": «Μπορεί και να μην ξέρω ποια είναι τα κυριότερα γεγονότα της ζωής μου! Όσο περνούν τα χρόνια, βρίσκω πως οι ασήμαντες στιγμές, αυτές που θεωρούμε ασήμαντες, έχουν μεγαλύτερη δύναμη από άλλες καθοριστικές, που σημάδεψαν την πορεία μας μέσα στο χρόνο και που ίσως τις κερδίσαμε με θυσίες. Αυτές οι άλλες, οι ασήμαντες, βρίσκω πως έχουν εξουσία στην ψυχή μας. Γιατί η ψυχή έχει ένα δικό της τρόπο να φυλάει ιερό ό,τι τη χάραζε, ό,τι έζησε μέσα στην καθαρότητα του αισθήματος, έχει ένα δικό της τρόπο να το μεγεθύνει. Και αυτά που διαφύλαξε, πολλές φορές, δεν είναι ούτε τα πιο σπουδαία ούτε τα πιο φανταχτερά, αλλά στιγμές ταπεινές, που όμως βιώθηκαν με λάμψη. Γι' αυτό, λέω, όσο περνούν τα χρόνια, αναθεωρώ όλες τις ιστορικές ανάμεσα στα μεγέθη που ήξερα. Μπορεί έτσι να γίνωμαι η ίδια πιο ταπεινή, πιο μοναχική ίσως, όμως το θεωρώ μεγάλη κατάκτηση. Άλλωστε, όπως λέει ένας στίχος του Ελύτη "λανθασμένες είναι όλες οι αποστάσεις".

Όσο για τη γνωριμία μου με τον Ελύτη και τον Μπέκετ, σήμερα λέω πως ήταν από τα πιο σημαντικά πράγματα της ζωής μου. Δύο μεγάλες διάνοιες του καιρού μας που έζησαν με μια ασκητική αντίληψη της ζωής. Σε διαφορετική φιλοσοφική θέση ο καθένας. Ο Μπέκετ έδωσε με το έργο του την ανυπέρβατη άβυσσο του ανθρώπου, το ανυπέρβατο κενό της υπέρβασης. Ενώ ο Ελύτης έδωσε με την ποίησή του την υπέρβαση της ελληνικής σκέψης, το φως των υπερβατικών οραμάτων της ιωνικής φιλοσοφίας. Και εγώ δούλεψα πάνω στο έργο των δύο αυτών μεγάλων του καιρού μας, γιατί, την εποχή εκείνη αναζητούσα τις δικές μου υπαρκτές τοποθετήσεις, τη δική μου διαίσθηση για τον κόσμο.

Όμως, σημασία για μένα δεν είχε μόνον η δουλειά μου πάνω στο έργο τους. Ήταν και η προσωπική γνωριμία. Με τον Μπέκετ είχα αλληλογραφία πάνω από είκοσι χρόνια. Και το απόγευμα εκείνο στο Παρίσι που τον συνάντησα στο σπίτι του, νομίζω ότι είναι από τα πιο σημαντικά της ζωής μου. Ένα πρόσωπο ασκητικό, μέσα σε ένα ασκητικό χώρο, με ξύλινα απλά ράφια στους τοίχους, όπου ήταν μόνο τα δικά

Μαρία Λαμπαριδίου - Πόθου:

Είμαι περήφανε που είμαι Λημνιά

του βιβλίου και ελάχιστα άλλα. Και πολλές φορές είπε: "Δεν έκανα τίποτα, δεν είναι τίποτα όλα αυτά... ο πόνος υπάρχει και ο άνθρωπος είναι ανίσχυρος να αναχαιτίσει αυτό το μεγάλο κύμα του πόνου".

Όταν μετέφραza το "Ω, οι ωραίες μέρες", θυμούμαι είχα πάθει μελαγχολία. Τα κείμενα που σε αγγίζουν γίνονται ένα με σένα, οι φράσεις, τα λόγια, γίνονται κομμάτια από τη ζωή σου. Περπατάς σ' ένα δρόμο, κατεβαίνεις από το λεωφορείο ή μιλάς μ' ένα φίλο σου και ακούς παράλληλα το λόγο του Ουίνου "Και η μέρα κυλά χωρίς να έχεις πει αυτό που είχες να πεις, χωρίς να έχεις κάνει αυτό που είχες να κάνεις. Και μένεις άδειος, με τις ώρες ακόμα να

τον συνάντησα στο σπίτι του, βρήκα ένα ασκητικό δωμάτιο, έναν ασκητικό τρόπο ζωής, ανάλογο με αυτόν του Σάμουελ Μπέκετ, και όταν του το είπα, του άρεσε. Σήμερα, λέω, κρίμα που δεν είχα μαζί μου μαγνητόφωνο να φυλάξω τη φωνή τους, τα λόγια τους. Τόσο πολύτιμα γίνονται κάποια πράγματα με το χρόνο».

"Ν": Πόσο πιστεύετε πως το ιστορικό μυθιστόρημα βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει και να αγαπήσει κάποια ιστορικά γεγονότα και πόσο πιστεύετε πως το μυθιστόρημα φωτίζει κάποιες αθέατες για την ιστορία πλευρές των ιστορικών εξελίξεων;

"Μ.Λ.": «Κατ' αρχήν αυτό εξαρτάται από το πόσο σωστά, πόσο μαστορικά είναι γραμμένο.

τρέχουν...".

Κάτι ανάλογο είχα πάθει και με την ποίηση του Ελύτη. Τότε που έγραφα το βιβλίο μου για το έργο του. Οι στίχοι του είχαν γίνει κομμάτια από τη ζωή μου. Η μεγάλη ποίηση έχει αυτή την ευλογία. Και, θυμούμαι, έβγαιναν από μέσα μου σε στιγμές άσχετες, όταν στη σκέψη μου υπήρχαν άλλα πράγματα καθημερινά, ο στίχος εκχόταν να μου θυμίσει: "πέφτοντας η ζωή μου - ένα κομμάτι ελάχιστο από τη ζωή μου", ή "ζούμε πάνω σε μια ελάχιστη πραγματικότητα".

Όταν έγραφα τη μελέτη μου πάνω στο έργο του Ελύτη "Οδυσσεάς Ελύτης - Ένα όραμα του Κόσμου", μια εργασία που ο ίδιος τη θέλησε, γιατί, όπως μου έγραφε, τότε, ήμουν η μόνη που έβλεπε σωστά την ποίησή του - διατάζω να το λέω αυτό, ύστερα από όσα έχουν γραφτεί σήμερα για το έργο του, όμως έχω τα γράμματά του που το επιβεβαιώνουν και οπωσδήποτε δικαιώνουν τις θέσεις μου απέναντι στο έργο του - λοιπόν, όταν έγραφα τη μελέτη μου και

Πόσο έχει σεβαστεί τα ιστορικά πρόσωπα ή γεγονότα. Από κει και πέρα και βέβαια μπορεί να φωτίσει πλευρές της ιστορίας. Πρέπει να έχει τη δύναμη ο συγγραφέας ώστε τη δική του προσωπική αλήθεια της ιστορίας να την κάνει προσωπική αλήθεια και των άλλων. Όμως αυτό δεν είναι εύκολο. Και πολλές φορές παραπλανητικό. Έχει μεγάλη ευθύνη ο συγγραφέας για το πώς παρουσιάζει τα ιστορικά πρόσωπα και την ιστορική στιγμή. Να τα πλάσει σωστά, να δώσει στο στόμα τους τα λόγια που ταιριάζουν στην ιδιαίτερη ψυχοσύνθεσή τους.

Η ιστορία είναι μια ψυχρή αφηρημένη έκθεση των γεγονότων. Ενώ το μυθιστόρημα είναι ζωή, κάνει την ιστορία ζωή, ο συγγραφέας δανείζει το δικό του αίμα για να ζωντανέψει τα πρόσωπα, να πλάσει την εποχή. Κι άλλωστε, όπως γράφω στο τελευταίο μου ιστορικό μυθιστόρημα "Πήραν την Πόλη, πήραν την...", "εκείνο που μ' ενδιέφερε ήταν να βρω αυτό που σχεδόν πάντα μένει έξω από την ιστορία: το πάθος, το θαύμα, τον όρκο της ψυχής, το ρίγος, και το

μεγαλείο εκείνων των τραγικών πολιορκημένων, που η θυσία τους, ο τιμημένος θάνατος που επέλεξαν, έγινε σύμβολο στη συνείδηση του Γένους". Και σε ένα άλλο σημείο γράφω. "Τη χρονογραφία και τα ιστορικά κείμενα τα διάβασα για να τα ξεχάσω. Είχα ανάγκη να τα ξεχνώ τις ώρες που ανέβαινα μαζί με τους πολιορκημένους το ματωμένο δρόμο του Γολγοθά, τις ώρες που, κλεισμένη στο δικό μου κύκλο, ζούσα το ρίγος και την αγωνία την ύστατη". Είχα ανάγκη να τα ξεχνώ, γιατί μόνον έτσι μπορούσαν να κωνευτούν μέσα μου, να μετουσιωθούν σε ζωή.

Ο αναγνώστης μπορεί να ξεχάσει την ιστορία, όμως δεν θα ξεχάσει ποτέ ένα μυθιστόρημα που τον συγκίνησε.

"**Ν**": Το ιστορικό μυθιστόρημα ως είδος καθιερώθηκε σε εποχές έντονης λογοκρισίας (π.χ. Δικτατορία του Μεταξά) και είχε ιδιαίτερα συμβολικό - αλληγορικό χαρακτήρα. Στις μέρες μας πόσο επίκαιρο βρίσκετε πως είναι και ποιες ανάγκες του αναγνώστη έρχεται να καλύψει;

"**Μ.Α.**": «Νομίζω πως συμβολικό ή αλληγορικό χαρακτήρα συνήθως παίρνουν τα πρόσωπα του μύθου, πως το ιστορικό μυθιστόρημα καλύπτει ανάγκες εσωτερικές επιστροφής στις ρίζες. Όμως μπορεί να έχετε και δίκιο. Πάντως σήμερα υπάρχει ένα ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού για το ιστορικό μυθιστόρημα. Και αυτό αποδεικνύει την ανάγκη επιστροφής στις ιστορικές μας ρίζες. Αποδεικνύει την ανάγκη της συνειδητοποίησης μιας ελληνικότητας καθαρής, μιας ελληνικότητας που να περιέχει την ιστορική αλήθεια, την ιστορική τιμή. Ζούμε ένα χειμαζόμενο παρόν, μια παραγμένη και ανασφαλή πραγματικότητα. Η επιστροφή στις ρίζες προσφέρει την ιστορική αυτογνωσία, που σήμερα την έχουμε ανάγκη. Ή για να πάω πιο πέρα, προσφέρει μιαν αυτογνωσιακή κάθαρση. Αυτό θεωρώ πιο σημαντικό».

"**Ν**": Σε πολλά έργα σας πρωταγωνιστούν γυναίκες-χαρακτήρες. Πώς πραγματεύεστε το σύμβολο της γυναίκας στο έργο σας και πόσο αυτό ανταποκρίνεται στη δική σας αντίληψη για τη διαχρονική πορεία της γυναίκας μέσα στην ιστορία και στη λογοτεχνία;

"**Μ.Α.**": Ο άντρας είναι πιο αδύναμος από τη

γυναίκα, πιο εύθραστος ψυχικά, κι ας φαντάζει δυνατός. Η γυναίκα έχει δυνάμεις τεράστιες μέσα της. Από τη φύση της είναι πιο κοντά στο μυστήριο και στο θαύμα της ζωής. Δεν είναι τυχαίο που οι τραγικοί μας ποιητές χρησιμοποιούσαν γυναίκες περισσότερο ως τραγικές ηρωίδες. Έχω δώσει τη γυναίκα στα μυθιστορημάτα μου από δρόμους αυτογνωσιακούς, δρόμους ψυχογραφικούς της δύναμής της. Όταν πλάθεις ένα πρόσωπο, αυτό σε διδάσκει πια. Και τα πρόσωπα που έπλασα με διδάξαν πράγματα που δεν θα μάθαινα ούτε από χίλια βιβλία».

"**Ν**": Αν περιγράφατε κάποιο σύγχρονο ιστορικό γεγονός, ποιο θα ήταν αυτό και μέσα από ποια ανθρώπινη - καθημερινή ιστορία θα επιλέγατε να το διαθλάσετε;

"**Μ.Α.**": Μα η καθημερινότητά μας είναι ιστορία. Είναι το παιζόμενο δράμα του κόσμου που περνά μέσα από τη δική μας καθημερινή ιστορία. Συμμετέχουμε στο δράμα αυτό, άρα ζούμε την προσωπική μας ιστορία».

"**Ν**": Πείτε μας ένα βιβλίο (κατά προτίμηση ιστορικό μυθιστόρημα) που διαβάσατε και που επέδρασε στο έργο σας.

"**Μ.Α.**": «Όχι δεν με έχουν επηρεάσει βιβλία, ούτε συγγραφείς. Αν με ρωτούσατε για την ποι-

*****

Ζούμε ένα χειμαζόμενο παρόν, μια παραγμένη και ανασφαλή πραγματικότητα.

Η επιστροφή στις ρίζες προσφέρει την ιστορική αυτογνωσία, που σήμερα την έχουμε ανάγκη.

*****

ση, θα σας έλεγα ο Ελύτης και ο Έλιοτ. Όμως τα μυθιστορημάτα μου έχουν άλλες αφετηρίες πιο βαθιές».

"**Ν**": Ποια είναι γενικώς τα πρότυπά σας ως συγγραφέας και πώς τα επεξεργαστήκατε δημιουργικά ως αφετηρίες έμπνευσης στο έργο σας;

"**Μ.Α.**": «Γράφεις από την εσωτερική ανάγκη να εκφράσεις κάποια πράγματα, γιατί γεννήθηκαν με αυτή τη μοίρα ή την τρέλα. Θυμούμαι, ήμουν παιδί ακόμα και δεν είχα δει κανένα βιβλίο, εκτός από κάποια σχολικά, - παιδί της Κατοχής μιλάμε - και όταν με ρώτησαν τι θα γίνω όταν μεγαλώσω, εγώ απάντησα: «Θα γράφω βιβλία». Είναι περίεργο, όμως, τι θυμούμαι αυτή τη στιγμή. Θυμούμαι ακόμα και το παράλογο που τη σημάδευε».

"**Ν**": Η ιδιαίτερη πατρίδα σας, η Λήμνος, πρωταγωνιστεί στα έργα σας. Πόσο σημαντικό είναι για σας να δώσετε την παράδοση και τον πολιτισμό της μέσα απ' τα βιβλία σας και πόσο σας επηρέασε η παράδοση αυτή;

"**Μ.Α.**": «Η Λήμνος, με όλους τους θρύλους και τον πολιτισμό της, με τη χρυσαφένια ομορφιά της, πέρασε πρώτα μέσα στη δική μου ζωή, πέρασε οργανικά, υποστασιακά, έτσι που για

χρόνια έβγαινε τις ύψυχες στα όνειρά μου, όπου και αν ήμουν, λοιπόν, πέρασε πρώτα μέσα μου και ύστερα στο έργο μου. Και όταν έγραφα το στίχο "είμαι λιθάρι φθαρτό από το βράχο σου", απέδιδα ακριβώς αυτό που ζούσα. Ίσως γιατί, όπως γράφει ο Ρίλκε, όσο πιο ερημικός, όσο πιο οδυνόμενος είναι ο χρόνος της εφηβείας μας, τόσο πιο παράφορα δένεται με το χώρο όπου βιώθηκε. Και μιλάμε για μια εφηβεία τραυματική - μετακατοχική - γεμάτη στερήσεις και τραυματισμένη υπερηφάνεια.

Σήμερα λέω, είμαι υπερήφανη που είμαι Λημνιά. Που την ταξίδεψα με τα βιβλία μου. Είμαι περήφανη που έγραφα γι' αυτήν με τόση αγάπη, σε χρόνια που ούτε καν υποπευόμουν πως μια μέρα θα μου ανταπέδιδε αυτή την αγάπη, πως θα μου την ανταπέδιδαν και οι ίδιοι οι συμπατριώτες μου. Αυτό ιδιαίτερα με συγκινεί. Και το πιο σημαντικό, αυτό που βαθιά με δικαιώνει, είναι το γεγονός πως μέσα από τα βιβλία μου αγάπησαν τη Λήμνο και άλλοι άνθρωποι άγνωστοι.

Πολλές φορές μου λένε: "Πήγαμε στη Λήμνο, να τη γνωρίσουμε, γιατί διαβάσατε τα βιβλία σας".

Μακάρι να μην την καταστρέφουν περισσότερο, αυτό με πονάει. Λέω, μακάρι να μην αλλοτριώσουν άλλο το πρόσωπό της, αυτό με τις αρμονικές γραμμές και το χρυσό τοπίο της, να μην το κακοποιήσουν άλλο με τους όγκους του τσιμέντου και εν ονόματι μιας ασύδοτης ανάπτυξης.

Ο σεβασμός και στη μία σπιθαμή της γης της, ο σεβασμός στον τρισχιλιετή πολιτισμό της είναι πιο σημαντικός από την αλαζονεία των λογίων συμφερόντων. Εμείς υπάρχουμε σε ένα ελάχιστο παρόν, όσο θα διαρκέσει ο εφήμερος χρόνος μας. Ενώ εκείνη ταξιδεύει στον δικό της αιώνιο χρόνο, έχοντας διαφυλάξει τους θησαυρούς του πολιτισμού της. Γι' αυτό λέω, πρέπει τώρα στη φροντίδα όλων να είναι η ανάδειξη αυτού του πολιτισμού της, να της δοθεί ξανά η καθαρότητα του προσώπου της».

"**Ν**": Είστε αισιόδοξη για τη σύγχρονη νεοελληνική λογοτεχνία και το μέλλον της; (Εξάλλου γραμματικής η λογοτεχνία είναι γυναίκα κι αυτό γεννά μια μυστική συνωμοσία μεταξύ ημών τε και υμών και αυτής).

"**Μ.Α.**": «Ναι, υπάρχει μια άνθηση της λογοτεχνίας μας, μια πληθωρική, θα έλεγα, παραγωγή. Τώρα, τι θα κατασταλάξει, τι θα μείνει, αυτό θα το δείξει ο χρόνος. Κι ύστερα, υπάρχει πια η δυνατότητα της δοκιμασίας της στην Ευρωπαϊκή αγορά, στη διεθνή αγορά. Μέσα σ' αυτή την ξέφρενη τάση της οικουμενικοποίησης της ζωής μας, η λογοτεχνία δεν μένει απέξω. Γίνονται πράγματα. Όσο για το θηλυκό γένος της, ας πούμε πως αυτό γεννάει.

Ναι, είμαι αισιόδοξη για τη σύγχρονη λογοτεχνία. Υπάρχουν Έλληνες συγγραφείς, Ελληνίδες, με δυνατή γραφή, που μπορούν αντίξια να σταθούν σε ευρύτερες αγορές. Το ευχόμαστε. Πάντα πίστευα πως ένα μυθιστόρημα, ένα ποίημα, με διεθνή ακτινοβολία, έχει μεγαλύτερη δύναμη από το έργο των πολιτικών. Και το Υπουργείο Πολιτισμού άρχισε να το καταλαβαίνει αυτό. Γιατί κάνει πράγματα. Ο πολιτισμός είναι η μόνη δύναμη με οικουμενικότητα. Και ο συγγραφέας, ο ποιητής, ο καλλιτέχνης, βάζουν το μικρό τους λιθαράκι για να στηθεί».